

Regeringens proposition

1977/78: 71

om kvinnlig tronföljd:

beslutad den 8 december 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

Arvsrätt till tronen tillkommer f. n. bara manliga medlemmar av kungafamiljen. I propositionen föreslås att arvsrätten till tronen utsträcks till att omfatta också kvinnliga avkomlingar till konung Carl XVI Gustaf. I en syskonkrets skall alltid den som är äldst stå närmast till tronen. De särskilda regler som i successionsordningen gäller t. ex. när en prins vill ingå äktenskap skall tillämpas för tronarvingar oberoende av kön. Samtycke till tronarvinges äktenskap skall lämnas av regeringen på hemställan av konungen. Det nuvarande förbudet för prins att ingå äktenskap med enskild svensk mans dotter upphävs.

1 Förslag till Lag om ändring i successionsordningen

Härigenom föreskrives i fråga om successionsordningen¹
dels att nuvarande 3 och 6 §§ skall upphöra att gälla,
dels att 1, 2, 4, 5 och 8 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

§ 1

Då hans kungl. höghets, kronprins JOHAN BAPTIST JULII redan ingångna äktenskap med manlig bröstarvinge välsignat är, och ännu framdeles kan välsignat varda, skall efterträda hans kungl. höghet i regeringen hans kungl. höghets förstfödde son, och efter honom denne senares manliga efterkommande, i den ordning de ättens huvudman i rätt nedstigande led närmast äro. Går den förstfödde sonens led på manssidan ut, tillfalle då regeringen hans kungl. höghets andre son i ordningen, med successionsrätt för hans manliga efterkommande i samma ordning, som för den förstfödde stadgat är, nämligen allteftersom de i rätt nedstigande led ättens huvudman närmast äro. Utgår även den andre sonens linje på manssidan, gånge successionsrätten till den tredje och så vidare till de övriga hans kungl. höghets söner, i samma ordning, och rätt nedstigande led efter förstfödslo-rätt, som här ovanföre för den förstföddes ätt föreskrivet är.

Successionsrätt till Sveriges tron tillkommer manliga och kvinnliga efterkommande till kronprins Johan Baptist Julii, sedermera Konung Karl XIV Johans, avkomling i rätt nedstigande led, Konung Carl XVI Gustaf. Äldre syskon och äldre syskons efterkommande ha därvid företräde framför yngre syskon och yngre syskons efterkommande.

§ 2

Dör Konung i Sverige, utan att lämna manliga bröstarvingar, men Hans efterlämnade drottning sig i välsignat tillstånd befinner, före regent eller statsrådet regeringen med kungl. makt och myndighet, på sätt och med

Vad i denna successionsordning är stadgat om Konungen skall, om Drottning är statschef, gälla henne.

¹ Successionsordningen omtryckt 1974:307.

Nuvarande lydelse

villkor, 41 och 93 §§ av regeringsformen föreskriva, till dess Riksens Ständer, å den tid regeringsformen utstakar, hunnit sammankomma, då dem tillhör, att om regeringens förordna. Bliver drottningens livsfrukt av mankön, förordne då Riksens Ständer riksföreståndare, varom i 93 § regeringsformen stadgat är. Bliver drottningens livsfrukt av kvinnokön, tråde den av ätten, som efter förstfödsrätt den avlidne Konungen i arvsföljden, på sätt i § utstakar, närmast är, såsom Konung till regeringen.

Föreslagen lydelse

§ 4

Såsom regeringsformens 2 § uttryckligen stadgar, att Konung alltid skall vara av den rena evangeliska läran, sådan som den, uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen, samt Uppsala mötes beslut av år 1593, antagen och förklarad är, *alltså* skola ock prinsar av det kungl. huset uppfödast i samma lära och inom riket. Den av kungl. familjen, som ej sig till samma lära bekänner, vare från all successionsrätt utesluten.

Såsom 2 § i 1809 års regeringsform uttryckligen stadgar, att Konung alltid skall vara av den rena evangeliska läran, sådan som den, uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen, samt Uppsala mötes beslut av år 1593, antagen och förklarad är, *sålunda* skola ock prinsar *och prinsessor* av det kungl. huset uppfödast i samma lära och inom riket. Den av kungl. familjen som ej sig till samma lära bekänner, vare från all successionsrätt utesluten.

§ 5

Prins av det kungl. huset må ej gifta sig, med mindre Konungen, *sedan statsrådets tankar inhämtats*, därtill lämnat samtycke. Sker det ändock, have han förverkat arvsrätt till riket för sig, barn och efterkommande. *Lag samma vare, om han, med eller utan sådant samtycke, tager till gemål enskild svensk mans dotter.*

Prins *och prinsessa* av det kungl. huset må ej gifta sig, med mindre *regeringen på hemställan av* Konungen därtill lämnat samtycke. Sker det ändock, have han *eller hon* förverkat arvsrätt till riket för sig, barn och efterkommande.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

§ 8

Prins av kungl. svenska huset må ej, utan Konungens och *Rikens Ständers* samtycke, bliva *regerande furste* av utländsk stat, vare sig genom val, arv eller gifte. Sker annorlunda, vare han *och hans* efterkommande ej berättigade att succedera till svenska tronen.

Prins *och prinsessa* av kungl. svenska huset må ej, utan Konungens och *riksdagens* samtycke, bliva *regent i* utländsk stat, vare sig genom val, arv eller gifte. Sker annorlunda, vare han *eller hon samt* efterkommande ej berättigade att succedera till svenska tronen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980. Hans kungl. höghet hertigen av Halland, prins Bertil, skall ha successionsrätt till tronen efter Konung Carl XVI Gustaf och dennes efterkommande.

2 Förslag till

Lag om ändring i regeringsformen

Härigenom föreskrives att 1 kap. 5 § regeringsformen¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 kap.

5 §

Konungen är rikets statschef.

Konungen *eller drottning, som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron,* är rikets statschef.

Vad i denna regeringsform är stadgat om konungen skall, om drottning är statschef, gälla henne.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1980.

¹ Regeringsformen omtryckt 1976:871.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-12-08

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Friggebo

Föredragande: statsrådet Romanus

Proposition om kvinnlig tronföljd

1 Inledning

Reglerna om rätten till den svenska tronen finns intagna i 1810 års successionsordning, som är en av rikets grundlagar. Dessa regler innebär att tronen går i arv inom ätten Bernadotte. Tronföljden är agnatisk, vilket innebär att tronen kan ärvas endast av män och genom män. Successionsordningen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Riksdagen begärde vid riksmötet 1975/76 utredning av frågan om kvinnlig tronföljd (KU 1975/76:1, rskr 1975/76:1). Med anledning härav tillkallades i december 1975 en sakkunnig, f. d. landshövdingen Ingvar Lindell, att utreda frågan om rätt till tronen också för kvinnor. I mars 1977 avlämnade den sakkunnige betänkandet (SOU 1977:5) Kvinnlig tronföljd. Betänkandet innehåller förslag till kvinnlig tronföljd och därmed sammanhängande ändringar i regeringsformen och successionsordningen. De vid betänkandet fogade lagförslagen bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksmarskalksäm-betet, högsta domstolen, regeringsrätten, justitiekanslern, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarkollegiet, jämställdhetskommittén (Ju 1976:08), länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Västerbottens län, Centerns, Folkpartiets, Moderata samlingspartiets och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Centerns och Folkpartiets ungdomsförbund samt Fredrika-Bremer-Förbundet.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet som *bilaga 3*.

2 Historik och gällande ordning m. m.

Under medeltiden utsågs de svenska konungarna genom val av menigheter med olika sammansättning. Först under Gustav Vasas regeringstid infördes regler om arvsrätt till tronen. I en första arvförening på Västerås riksdag 1544 fastslogs en tronföljdsordning som räknade med arvsrätt endast för män och genom män. På riksdagen 1590 beslöts en ny arvförening, vilken innebar att arvsrätt på kvinnolinjen kunde komma i fråga om alla manslinjer dog ut. Enligt de arvföreningar som gällde under de följande hundra åren var arvsrätten tidvis begränsad till män. Under andra delar av samma tidsperiod tillerkändes kvinnor en subsidiär arvsrätt. Från år 1719, då Ulrika Eleonora valdes till drottning, har däremot kvinnlig arvsrätt varit utesluten. Nu gällande successionsordning av år 1810 fastslår en agnatisk tronföljdsordning för efterkommande till sedermera Karl XIV Johan.

1973/74 års författningsreform innebar ingen ändring i successionsordningens regler om arvsrätt till kronan. Däremot upphävdes 9 § successionsordningen som innehöll föreskrifter om utseende av nytt kungahus m. m. för bl. a. det fall att det nuvarande skulle utgå på den manliga sidan.

Motioner om införande av kvinnlig tronföljd har med början år 1952 behandlats av riksdagen vid flera tillfällen under de senaste årtiondena. I regel har motionerna avvisats. Vid riksmötet 1975/76 beslöt emellertid riksdagen att hos regeringen anhålla om utredning och förslag till kvinnlig tronföljd.

Enligt 1810 års successionsordning är endast äkta manliga bröstarvingar till Karl XIV Johan successionsberättigade till den svenska tronen. Inte bara kvinnliga medlemmar av kungahuset utan även deras manliga efterkommande saknar arvsrätt. Detta framgår bl. a. av 3 § successionsordningen.

De arvsberättigade prinsarna inbördes företrädesrätt till tronen anges i 1 §. Den avgörs efter två principer, nämligen primogenitur- och linealprinciperna. Av flera bröder är det den äldste som ärver tronen. Tronen går därefter i arv till hans manliga efterkommande i den ordning som de i rätt nedstigande led är närmast ättens huvudman, dvs. Karl XIV Johan. Först när den äldste broderns släktlinje har dött ut, övergår tronen till hans närmast yngre broder och dennes avkomlingar i rätt nedstigande led osv.

I successionsordningen finns också regler om förlust av rätten till tronen.

I 4 § erinras om att konungen enligt den alltjämt gällande 2 § i 1809 års regeringsform skall vara av den rena evangeliska läran, "sådan som den, uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen, samt Uppsala mötes beslut av år 1593, antagen och förklarad är". Vidare föreskrivs att prinsar alltid skall uppfödas i samma lära. Den som inte bekänner sig till denna lära är utesluten från all successionsrätt. I 4 § föreskrivs också att prins skall uppfödas inom riket dock utan att någon verkan anges för det fall att detta inte sker.

Vidare föreskrivs i 5 § att prins som gifter sig utan att konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats, lämnat samtycke därtill har förverkat arvsrätten

för sig, sina barn och efterkommande. Detsamma gäller om arvsberättigad prins med eller utan konungens samtycke ingår äktenskap med enskild svensk mans dotter.

Även i 8 § finns en bestämmelse om förlust av successionsrätten. Där sägs att prins inte får bli regerande furste av utländsk stat vare sig genom val, arv eller gifte utan "Konungens och Riksens Ständers" samtycke. Sker annorlunda är han och hans efterkommande inte berättigade att succedera till svenska tronen.

Vid sidan av de egentliga successionsreglerna innehåller successionsordningen bestämmelser om hur man skall förfara, när konungen dör utan att efterlämna manliga bröstarvingar men drottningen är havande (2 §). Vidare finns regler om prinsessors giftermål (6 §) och tronföljares utlandsresa (7 §).

Av Europas nu existerande åtta monarkier har fyra enbart manlig tronföljd, nämligen Sverige, Belgien, Norge och Spanien. Kvinnlig tronföljd finns i de fyra övriga, Danmark, Nederländerna, Storbritannien och Luxemburg. I Danmark, där kvinnlig tronföljd infördes år 1953, är arvsföljden kognatisk, vilket innebär att kvinnliga bröstarvingar till en avliden konung har arvsrätt till tronen, dock med företräde för manliga bröstarvingar inom samma led, så att en yngre son går före en äldre dotter. Även i Nederländerna, Storbritannien och Luxemburg har manliga arvingar företräde framför kvinnliga. En ordning som helt likställer man och kvinna och tillerkänner det äldsta barnet oavsett kön rätten till tronen kallas fullt kognatisk.

3 Huvuddragen i utredningens förslag

Utredningsmannens förslag innebär att kvinnlig successionsrätt till tronen införs. Under hänvisning till principen om fullständig jämställdhet mellan könen föreslås att äldre syskon, oavsett kön, skall ha företräde till tronen. Tronföljdsordningen skall alltså bli fullt kognatisk.

Vad gäller frågan om hur en grundlagsändring lämpligen bör genomföras föreslår utredningsmannen att man behåller den gamla successionsordningen och där inför tilläggsbestämmelser om kvinnlig tronföljd. För att nå en önskvärd begränsning av antalet successionsberättigade föreslås att endast kvinnliga efterkommande till konung Carl XVI Gustaf skall ha samma successionsrätt till tronen som manliga.

Utredningsmannens utgångspunkt är att inte föreslå andra ändringar i tronföljdsreglerna än som är påkallade för att anpassa dem till stadgandena i den nya regeringsformen eller annars för att komma fram till en rimlig lösning av uppdraget. Förslaget innehåller sålunda i stort sett endast sådana ändringar som följer av att kvinnlig tronföljd införs. Dock föreslås även vissa andra sakliga ändringar, bl. a. att ogift konung eller drottning skall ha riksdagens samtycke till giftermål samt att riksdagens samtycke skall krävas också för att konungen eller drottning som är statschef skall få bli regent i främmande stat.

4 Föredraganden

Enligt gällande successionsordning av år 1810 är arvsrätten till tronen förbehållen manliga efterkommande till konung Karl XIV Johan. Såväl kvinnor som kvinnors manliga efterkommande saknar successionsrätt.

Utnedningsförslaget går ut på att sådana ändringar skall göras i regeringsformen och i successionsordningen att successionsrätt öppnas också för kvinnor. I fråga om arvsrätt inom samma syskonkrets föreslås att äldre syskon skall ha företräde framför yngre oavsett kön. Fullständig jämställdhet mellan könen skall alltså råda. Den kvinnliga tronföljden skall avse endast efterkommande till konung Carl XVI Gustaf.

Vid remissbehandlingen har förslaget att kvinnlig tronföljd skall införas tillstyrkts av riksmarskalksämberet, hovrätten över Skåne och Blekinge, jämställdhetskommittén¹, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län samt Västerbottens län, Centerns, Folkpartiets och Moderata samlingspartiets kvinnoförbund samt Fredrika-Bremer-Förbundet. Det har avstyrkts av länsstyrelserna i Stockholms¹, Kronobergs¹ och Blekinge¹ län, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund samt Centerns ungdomsförbund och Folkpartiets ungdomsförbund. Några remissinstanser har avstått från att yttra sig i huvudfrågan. Till denna grupp hör högsta domstolen, regeringsrätten, justitiekanslern, Svea hovrätt och kammarkollegiet.

De instanser som tillstyrker förslaget har i regel åberopat att principen om jämställdhet mellan man och kvinna bör gälla även för statschefsämberet. De avstyrkande instanserna har i allmänhet anfört att förslaget saknar betydelse från jämställdhetssynpunkt.

När nu gällande successionsordning tillkom år 1810 var Sverige ett utpräglat manssamhälle. Både gifta och ogifta kvinnor stod under förmyndare. I fråga om arv och giftorätt var kvinnorna missgynnade jämfört med männen. Endast undantagsvis kunde de få tillstånd att driva handel. Vidare var deras möjligheter att delta i offentliga värv mycket begränsade. Mot denna bakgrund måste en ordning med endast manlig tronföljd ha framstått som naturlig för upphovsmännen till 1810 års successionsordning.

Det är uppenbart att frågan om kvinnlig tronföljd i dag bedöms under helt andra förutsättningar. I dagens svenska samhälle är strävandena att uppnå jämställdhet mellan man och kvinna en självklarhet inom alla politiska meningsriktningar. Ett av många uttryck för detta är den nyligen antagna föreskriften i 1 kap. 2 § regeringsformen att det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter. Det kan tilläggas att rättslig jämställdhet mellan män och kvinnor sedan länge råder när det gäller tillträde till statliga befattningar. Enligt min mening är det därför följdriktigt och naturligt att jämställdhet nu införs i fråga om arvsrätt till tronen. Det har visserligen invänts att jämställdheten på detta område skulle vara ointressant därför att

¹ Yttrandet inte enhälligt.

den berör endast medlemmar av en enda familj. Jag delar inte den uppfattningen. Inte minst från psykologisk synpunkt torde det vara av betydande värde att jämställdhet mellan könen får gälla också i fråga om statens högsta ämbete. Jag förordar alltså att regler om kvinnlig tronföljd införs.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört är det enligt min mening klart att tronföljden bör vara fullt kognatisk. I en syskonkrets bör alltså den som är äldst alltid stå närmast till tronen oavsett om det äldsta syskonet är man eller kvinna. En sådan ordning har också förordats av utredningsmannen och det stora flertalet av de remissinstanser som har tillstyrkt kvinnlig tronföljd. I övrigt bör i fråga om turordningen till tronen gälla att äldre syskons släktlinje går före yngre syskons. Även detta överensstämmer med utredningsmannens förslag.

Jag delar också utredningsmannens uppfattning att den kvinnliga tronföljden bör begränsas till att gälla för efterkommande till konung Carl XVI Gustaf.

De ändringar som utredningsmannen i övrigt föreslår är i huvudsak konsekvenser av att successionsrätten blir utsträckt till kvinnor. På några punkter föreslås dock sakliga ändringar som inte utgör nödvändiga följder av denna reform. I en ny paragraf föreslås sålunda att ogift konung och följaktligen också kvinnlig statschef skall ha riksdagens samtycke till att ingå äktenskap och till att vara regent i utländsk stat. Enligt en annan föreskrift i förslaget skall gemålen till drottning som är statschef bära titeln prins. Några remissinstanser förordar också vissa andra sakliga ändringar eller tillägg.

Enligt min mening saknas anledning att i detta lagstiftningsärende företa en genomgripande saklig översyn av successionsordningen. Den allmänna meningen vid remissbehandlingen har varit att en sådan översyn inte behövs. De förslag till ändringar som har väckts och som går utanför ramen av rena följdändringar till reformen rör i regel frågor som inte kan väntas få aktualitet inom överskådlig tid eller som över huvud taget inte bör regleras. Jag förordar alltså att i princip bara sådana ändringar görs som uppenbarligen är nödvändiga med anledning av att kvinnlig tronföljd införs. Endast på en punkt vill jag föreslå en ändring som inte kan ses enbart som en följdändring.

F. n. föreskrivs i 5 § successionsordningen att prins förverkar sin arvsrätt till riket om han gifter sig med enskild svensk mans dotter. Utredningsmannen har i betänkandet inte föreslagit någon ändring härvidlag. I flera remissyttranden har däremot förordats att denna regel skall upphävas. Enligt min mening är det uppenbart att det i dag saknas skäl att upprätthålla förbudet för prins att gifta sig med en viss kvinna enbart av det skälet att hennes far är svensk medborgare. Som har framhållits under remissbehandlingen finns en tillräcklig garanti mot olämpliga äktenskap i kravet på regeringens samtycke. Jag föreslår alltså att den ifrågavarande bestämmelsen i 5 § upphävs.

5 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i successionsordningen,
2. lag om ändring i regeringsformen.

6 Specialmotivering

6.1 Förslaget till lag om ändring i successionsordningen

Utredningsmannen har föreslagit den lagtekniska lösningen för genomförandet av kvinnlig tronföljd att erforderliga ändringar görs i successionsordningen. Vid remissbehandlingen har denna lösning visserligen kritiserats från flera håll. Bl. a. framhålls den bristande överensstämmelsen mellan successionsordningens ingress, där det anges att reglerna avser manliga bröstarvingar till dåvarande kronprinsen, och å andra sidan de särskilda bestämmelserna som föreslås reglera även kvinnliga avkomlingars rätt. Flertalet av de remissinstanser som behandlar denna lagtekniska fråga har dock godtagit den föreslagna lösningen.

Enligt min mening talar övervägande skäl för utredningsmannens förslag. En annan lösning, dvs. en helt ny successionsordning, skulle bl. a. aktualisera överväganden och ställningstaganden i ett flertal mer eller mindre hypotetiska spörsmål. Det kan tilläggas att den nuvarande successionsordningen hittills inte vållat några praktiska tolkningsproblem. Mot denna bakgrund har jag valt att förorda samma tekniska lösning som utredningsmannen.

När det gäller ingressen finns skäl att framhålla att dess rättsliga betydelse i dag givetvis är begränsad. Redan nu innehåller den till största delen uppgifter som saknar aktualitet. Enligt min mening innebär detta dock inte att tillräckliga skäl föreligger för att nu göra något ingrepp i ingressen.

1 §

Utredningsförslaget innebär att den nuvarande 1 § där enbart den manliga tronföljden regleras, i princip har behållits oförändrad men att paragrafen försetts med två nya stycken. I det nya andra stycket föreskrivs att konung Carl XVI Gustafs kvinnliga efterkommande skall ha samma rätt till Sveriges krona som de manliga. I det föreslagna tredje stycket anges att vad i denna successionsordning eller annan författning är stadgat om arvprins skall äga motsvarande tillämpning på arvprinsessa. Vid remissbehandlingen har förslaget i regel godtagits. Det har dock kritiserats från lagteknisk synpunkt i flera yttranden.

I departementsförslaget har valts en lösning som innebär att den nuvarande mångordiga och tämligen svårtillgängliga paragrafen har ersatts av en

kortfattad bestämmelse som endast reglerar tronföljden efter konung Carl XVI Gustaf. Det föreskrivs sålunda att successionsrätt till tronen skall tillkomma manliga och kvinnliga efterkommande till konung Carl XVI Gustaf samt att äldre syskon och äldre syskons efterkommande därvid har företräde framför yngre syskon och yngre syskons efterkommande. I sak överensstämmer departementsförslaget med utredningsförslaget. Som framgår av ingressen till successionsordningen är successionsrätten förbehållen barn i äktenskap.

Förslaget leder till att en övergångsbestämmelse måste införas angående prins Bertils successionsrätt. Jag återkommer till denna bestämmelse i det följande.

Med den valda avfattningen av 1 § behövs ingen motsvarighet till andra stycket i utredningsförslaget. Någon motsvarighet till tredje stycket har inte heller tagits upp. I stället har valts att i de paragrafer som gäller beträffande prins, 4, 5 och 8 §§, införa även ordet prinsessa.

Angående innebörden av 1 § i departementsförslaget får jag i övrigt hänvisa till vad jag har anfört i den allmänna motiveringen.

2 §

I paragrafen ges f. n. regler om hur det skall förfaras om konungen dör utan att efterlämna manliga bröstarvingar och drottningen är havande. För tiden till dess riksdagen hinner samlas skall regeringen föras av regent eller statsrådet i enlighet med de numera upphävda föreskrifterna i 41 och 93 §§ äldre regeringsformen. Så snart riksdagen hunnit samlas skall den bestämma om regeringen tills vidare. Föder drottningen en son, skall riksdagen förordna en riksföreståndare enligt 93 § äldre regeringsformen. Om drottningen föder en dotter tillträder närmast arvsberättigade prins som konung.

Utredningsmannen har föreslagit att paragrafen även i fortsättningen skall innehålla vissa regler angående utseende av riksföreståndare för det fall att konungen avlider och drottningen är havande. Dessa regler skall enligt förslaget gälla också när konungen dör och änka efter arvprins väntar barn som kan komma att ärva tronen.

Enligt departementsförslaget skall de nuvarande bestämmelserna i 2 § upphävas. Efter tillkomsten av 5 kap. 4 § nya regeringsformen torde särskilda bestämmelser i ämnet inte längre behövas. Av nämnda paragrafs andra stycke framgår nämligen att riksföreståndare skall utses om konungen dör eller avgår och tronföljaren ännu ej har fyllt tjugofem år. Denna reglering måste utan vidare vara tillämplig även före en blivande tronföljares födelse.

I departementsförslaget har som 2 § i stället tagits upp en bestämmelse som bygger på utredningsmannens förslag till ändring i 1 kap. 5 § regeringsformen. Enligt den nya 2 § skall vad som är stadgat om konungen gälla drottning

som är statschef. Det har ansetts lämpligt att införa en bestämmelse av detta slag både i successionsordningen och regeringsformen. Föreskriften i successionsordningen får betydelse vid tillämpningen av 4, 5, 7 och 8 §§ i förordningen.

3 §

Enligt denna paragraf har kvinnliga medlemmar av kungahuset och deras efterkommande ingen rätt till Sveriges krona och regering. Med den avfattning av 1 § som har förordats i det föregående har 3 § kunnat upphävas.

4 §

Enligt 2 § i 1809 års regeringsform, som enligt övergångsbestämmelserna till 1974 års regeringsform fortfarande gäller i den delen, skall konungen alltid vara av den rena evangeliska läran enligt de närmare preciseringar som anges i paragrafen. Enligt 4 § successionsordningen skall prinsar av det kungliga huset uppfödast inom samma lära och inom riket. Vidare föreskrivs i 4 § att den av kungliga familjen som inte bekänner sig till samma lära skall vara utesluten från all successionsrätt. Någon verkan av att prins inte uppföds inom riket anges inte.

Utredningsmannen föreslår endast mindre formella jämkningar i paragrafen. Remissinstanserna godtar i regel förslaget men från flera håll ifrågasätts om inte paragrafen bör kompletteras i olika hänseenden.

Några remissinstanser tar upp frågan vilken krets av efterkommande till tronarvinge som bör uteslutas från successionsrätt om tronarvingen överger den rena evangeliska läran. Till denna grupp hör *högsta domstolen* som framhåller att det får antas att de av arvprinsens efterkommande som föds först efter det att arvprinsen övergav den evangeliska läran blir uteslutna från successionsrätt. Däremot torde de efterkommande som var födda redan vid den angivna tidpunkten bibehållas vid sin successionsrätt. Det synes önskvärt att när förlust av successionsrätt jämväl för efterkommande åsyftas detta framgår av lagtexten i all synnerhet som de efterkommande särskilt nämns i liknande sammanhang.

I några yttranden diskuteras verkan av att tronarvinge uppfostras utom riket. Även i denna fråga förekommer uttalanden i *högsta domstolen* yttrande. Det framhålls i yttrandet att med kravet på uppfostran inom riket tydligen avses att tillgodose intresset att statschefen är väl förtrogen med svenska förhållanden. Om arvprinsessas äktenskap med utlänning i allmänhet kommer att leda till att hon flyttar utomlands, kan det – i vart fall om laglig möjlighet att lämna villkorat samtycke till tronarvinges äktenskap inte skulle föreligga – finnas större anledning än tidigare att förse stadgandet i 4 § successionsordningen med uttrycklig bestämmelse om verkan av att tronarvinge uppfostras utom riket. Även för andra fall kan det vara av värde

att en uttrycklig bestämmelse finns. Någon annan rättsföljd torde inte kunna ifrågakomma än att den utomlands uppfostrade tronarvingen och alla hans efterkommande förlorar sin successionsrätt.

En annan fråga som tas upp i några yttranden är vilken inverkan förlusten av svenskt medborgarskap skall ha på successionsrätten. Av de remissinstanser som tar upp denna fråga uttalar *regeringsrätten* bl. a. att det för bibehållande av arvsrätt till tronen bör gälla samma kvalifikationer som ställs på statschef enligt 5 kap. regeringsformen och nionde punkten sjätte stycket övergångsbestämmelserna till regeringsformen. Arvprins eller arvprinsessa skall ju enligt 5 kap. 3 § regeringsformen kunna inträda som tillfällig riksföreståndare. På sådan ställs krav att bl. a. vara svensk medborgare. Arvprins och arvprinsessa bör därför ha svenskt medborgarskap.

I den allmänna motiveringen har jag förordat att i princip endast uppenbart nödvändiga följdändringar till införandet av kvinnlig tronföljd görs. Avgörande för frågan om 4 § i detta sammanhang bör kompletteras i skilda hänseenden måste därför vara om man har anledning att räkna med ett praktiskt behov av sådana kompletteringar. Uppenbarligen har något sådant behov inte hittills visat sig föreligga. Det förefaller inte sannolikt att införandet av kvinnlig tronföljd kommer att innebära någon märkbar ändring härvidlag. Jag vill tillägga att frågan om kravet på viss religionstillhörighet skall upprätthållas också i framtiden kommer att aktualiseras under det kommande arbetet med regleringen av förhållandet mellan kyrkan och staten. Mot denna bakgrund har ändringarna i 4 § begränsats till en utvidgning av bestämmelsernas tillämpningsområde till att avse förutom prinsar även prinsessor och dessutom en mindre redaktionell ändring. Bakom detta ställningstagande ligger också att jag för egen del kan ansluta mig till de tolkningar av gällande rätt som högsta domstolen och regeringsrätten har fört fram i sina remissyttranden.

5 och 6 §§

I 5 § föreskrivs att prins får gifta sig endast om samtycke lämnats av "Konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats". Om prins gifter sig utan sådant samtycke förverkar han arvsrätt till riket för sig, barn och efterkommande. Samma påföljd gäller om han med eller utan sådant samtycke, gifter sig med enskild svensk mans dotter. Enligt 6 § får prinsessor av det kungliga huset inte gifta sig utan konungens vetskap och samtycke.

Utredningsmannens förslag innebär att reglerna i 5 § skall gälla även för prinsessa och att uttrycket "Konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats" byts ut mot ordet "regeringen". Utredningsmannen diskuterar dessutom vissa andra frågor som rör 5 § men utan att lägga fram förslag till ändringar eller tillägg. Dessa frågor gäller om samtycke till äktenskap kan förenas med villkor och om förbudet mot äktenskap med svensk mans dotter bör upphävas. Bestämmelsen i 6 § föreslås upphävd.

Till den del förslaget innebär att 5 § skall gälla även för prinsessor har det genomgående godtagits av de remissinstanser som tillstyrkt eller inte motsatt sig kvinnlig tronföljd. I denna del har departementsförslaget i sak följt utredningsförslaget.

Förslaget att ordet "regeringen" skall ersätta "Konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats" har berörts i flera yttranden. *Högsta domstolen* anser att utredningsmannen felaktigt utgått från att förslaget inte innebär någon ändring av gällande ordning. Det mest sannolika är enligt yttrandet, att ordet "Konungen" i 5 § successionsordningen betyder konungen i hans dubbla egenskap av riksstyrelse och företrädare för det kungliga huset. Uttrycket "Konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats" skulle alltså överfört på nuvarande konstitutionella förhållanden närmast motsvara orden "regeringen på hemställen av konungen". *Regeringsrätten* tar inte ställning till hur gällande lydelse skall tolkas men tillstyrker förslaget att endast regeringens samtycke är nödvändigt. *Riksmarskalksämberet* och *Svea hovrätt* anser däremot att samtycke bör lämnas även av statschefen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att frågan om samtycke bör vara en angelägenhet för riksdagen.

Något skäl att i sak ändra gällande ordning på denna punkt föreligger enligt min mening inte. I överensstämmelse med vad högsta domstolen har anfört om innebörden av gällande bestämmelse och för att skapa klarhet i denna fråga har nuvarande uttryck ersatts med "regeringen på hemställen av konungen".

När det gäller frågan om samtycke till äktenskap bör kunna förenas med villkor har de remissinstanser som tagit upp frågan gjort gällande att en uttrycklig föreskrift i successionsordningen är nödvändig för att villkor skall kunna uppställas. Ingen remissinstans har emellertid förordat att sådan föreskrift införs.

Jag delar uppfattningen att villkor vid samtycke kräver uttryckliga bestämmelser i ämnet. Enligt min mening föreligger emellertid inget behov av möjligheter att uppställa sådana villkor. Några bestämmelser om villkor vid samtycke finns därför inte i departementsförslaget.

Departementsförslaget innebär att förbudet för prins att gifta sig med enskild svensk mans dotter skall upphävas. I fråga om skälen härtill får jag hänvisa till den allmänna motiveringen.

Med den nya avfattningen av 5 § har bestämmelsen i 6 § fått utgå.

8 §

Enligt denna paragraf gäller f. n. att prins av det kungliga huset inte får bli regerande furste i utländsk stat, vare sig genom val, arv eller gifte utan "Konungens och Riksens Ständers" samtycke.

Utredningsförslaget innebär att föreskriften i 8 § blir tillämplig också på

arvprinsessa. Vidare föreslås den ändringen att samtycke skall lämnas av riksdagen genom lag.

Vid remissbehandlingen har förslaget till ändrad lydelse av 8 § i regel inte föranlett några kommentarer. I det yttrande som har avgetts av *högsta domstolen* framhålls dock att en lag måste ha ett allmängiltigt innehåll och att orden genom lag därför bör utgå. Samma påpekande görs av *riksmarskalksämberet*.

I departementsförslaget har en utvidgning av paragrafens tillämpningsområde gjorts så att den avser också prinsessa. Vidare har "Riksens Ständer" bytts ut mot "riksdagen". Av skäl som har anförts av *högsta domstolen* och *riksmarskalksämberet* har det i utredningsförslaget intagna lagkravet fått utgå.

Övergångsbestämmelserna

Utredningsmannens förslag innehåller inga regler om ikraftträdande och inga övergångsbestämmelser. Angående övergångsbestämmelser uttalas i betänkandet att sådana inte torde behövas. Vidare anføres att successionen till tronen inte kan likställas med privaträttsliga regler utan är anordnad enligt ett i grundlag givet offentligrättsligt regelsystem, som kan av riksdagen i vederbörlig ordning ändras, även om detta medför att en dithills till tronen arvsberättigad prins mister sin arvsrätt eller får träda tillbaka i turordningen till tronen. Det sagda innebär enligt utredningsmannen att, om kungaparet före ikraftträdandet av de nya reglerna får först en dotter och sedan en son, den senare – som enligt den gamla ordningen skulle stått närmast tronen – i och med tillkomsten av de nya tronföljdsreglerna får inta platsen efter sin syster i arvsföljden.

Remissinstanserna tar i regel inte upp frågan om övergångsbestämmelser behövs. I två yttranden anføres dock synpunkter på denna fråga. Enligt *justitiekanslern* innebär förslaget att de nya tronföljdsreglerna skall beröra samtliga manliga och kvinnliga avkomlingar till Carl XVI Gustaf att man ger lagstiftningen tillbakaverkande kraft. Det är en allmän princip i vår lagstiftning att denna inte ges retroaktiv giltighet utan att särskilda skäl föreligger, vilket stundom ansetts vara fallet inom exempelvis skattelagstiftningen. I förevarande fall tillkommer att fråga är om att ge grundlag tillbakaverkande kraft, vilket bör mana till särskild restriktivitet. *Riksmarskalksämberet* menar att avsteget från regeln att lagar, och i all synnerhet grundlagar, inte bör tillerkännas tillbakaverkande kraft inte bör drivas längre än att om vårt kungapar före ikraftträdande av en ny successionsordning får först en eller flera döttrar och sedan en son, som enligt nu gällande ordning alltså står närmast till tronen, så skall ändring därutinnan ej ske även om den nya tronföljdsordningen är fullt kognatisk.

Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen är ett av de bärande skälen för att införa kvinnlig tronföljd att det är av betydande värde att jämställdhet mellan könen får gälla också i fråga om statens högsta ämbete. Mot denna bakgrund anser jag det principiellt oriktigt att anlägga en annan bedömning vid ställningstagandet till den konkreta frågan i vilken ordning som det nuvarande kungaparets barn skall ha rätt till tronen. Enligt min mening talar därför övervägande skäl för att de nya reglerna om kvinnlig tronföljd blir fullt ut tillämpliga på de nuvarande kungaparets barn, vare sig ett eller flera barn redan har fötts före denn tidpunkt då ändringen i successionsordningen träder i kraft. En sådan ordning kommer inte i konflikt med några grundläggande rättsliga principer.

Någon övergångsbestämmelse om turordningen mellan konung Carl XVI Gustafs barn bör alltså inte införas. De nya reglerna bör i princip träda i kraft så snart riksdagen har fattat ett andra beslut om ändringen i successionsordningen. Detta kan beräknas ske på hösten 1979. Tidpunkten för ikraftträdande bör därför bestämmas till den 1 januari 1980.

Som framgår av vad jag har anfört i anslutning till 1 § innebär departementsförslaget – i motsats till utredningsmannens förslag – att successionsordningen kommer att reglera endast tronföljden mellan konung Carl XVI Gustafs efterkommande. För att den nuvarande tronföljaren prins Bertil skall bibehållas vid successionsrätt behövs därför en särskild övergångsbestämmelse.

6.2 Förslaget till lag om ändring i regeringsformen

1 kap. 5 §

F. n. föreskrivs i paragrafen att konungen är rikets statschef. I departementsförslaget föreskrivs i stället, som utredningsmannen har föreslagit, att konungen eller drottning som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron är rikets statschef.

Även det nya andra stycket har utformats i överensstämmelse med utredningsmannens förslag. Det föreskrivs där att vad i regeringsformen är stadgat om konungen skall, om drottningen är statschef, gälla henne. Den nya bestämmelsen får betydelse bl. a. vid tillämpningen av 5 kap. 3, 5 och 7 §§ regeringsformen. En bestämmelse av samma slag har tagits in i 2 § successionsordningen.

7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i successionsordningen,
2. lag om ändring i regeringsformen.

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Kungl. Maj:ts och Rikets Ständers fastställda

SUCCESSIONSORDNING,

varefter den högborne furstes, Svea rikes utkorade kronprins, hans kungl. höghets prins JOHAN BAPTIST JULII av Ponte-Corvo manliga bröstarvingar skola äga rätt till den kungl. svenska tronen, samt att Svea rikes styrelse tillträda,

dat. Örebro den 26 september 1810, med de därefter, och sist vid riksdagen i Stockholm år 1974, av Konungen och riksdagen antagna förändringar.

Vi CARL, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung &c. &c. &c., arvinge till Norge, hertig till Schleswig Holstein, Stormarn och Ditmarsen, greve till Oldenburg och Delmenhorst &c. &c., göra veterligt: att, sedan Riksens Ständer enhälligt antagit och fastställt den successionsordning, varefter den högborne furstes, Svea rikes utkorade kronprins, hans kungl. höghet prins JOHAN BAPTIST JULII manliga bröstarvingar skola äga rätt till den svenska tronen, samt Sveriges rikes styrelse tillträda, och denna grundlag till Vårt nådiga gillande blivit överlämnad, have Vi, i kraft av den enligt 85 § i regeringsformen Oss tillkommande rättighet, velat denna av Riksens Ständer samtyckta successionsordning härmed antaga, gilla och bekräfta, alldeles såsom den ord för ord härefter följer:

Successionsordning,

varefter den högborne furstes, Svea rikes utkorade kronprins, hans kungl. höghets, prins JOHAN BAPTIST JULII av Ponte-Corvo manliga bröstarvingar skola äga rätt till den kungl. svenska tronen, samt att Svea rikes styrelse tillträda; av Konung och Riksens Ständer gjord och fastställd på urtima riksdagen i Örebro den 26 september 1810.

Vi efterskrivne Svea rikes Ständer, grevar, friherrar, biskopar, ridderskap och adel, klerkeri, borgerskap och menige allmoge, som nu här i Örebro till allmän urtima riksdag församlade äro, göra veterligt: att, sedan den högborne fursten, Svea rikes utkorade kronprins, hans kungl. höghet prins CARL AUGUST utan manlige bröstarvingar avlidit, och vi även genom den, under

den 21 augusti 1810, upprättade förening och valakt, utkorat den högborne furste, prins JOHAN BAPTIST JULIUS av Ponte-Corvo, till Svea rikets kronprins, att på de villkor, så väl nyssnämnda valakt, som ock högbemälda furstes till avgivande av oss föreskrivna försäkran förmå och innehålla, Hans Kungl. Maj:t Vår nu regerande allernådigste Konung och Herre, Carl den XIII:e, efter dess dödliga frånfälle (varmed den Högste Guden nådeligen länge fördröje) i regeringen över Svea rike samt detsamma underlydande länder efterträda, till Sveriges Konung krönas och hyllas, samt riket styra; alltså hava vi för hans kungl. höghets JOHAN BAPTIST JULII, furstens av Ponte-Corvo, äkta manliga bröstarvingar, härmed velat upprätta och fastställa denna ordning för successionen till Sveriges krona och regering, på sätt och med villkor här nedanföre uttryckligen stadgas.

§ 1. Då hans kungl. höghets, kronprins JOHAN BAPTIST JULII redan ingångna äktenskap med manlig bröstarvinge välsignat är, och ännu framdeles kan välsignat varda, skall efterträda hans kungl. höghet i regeringen hans kungl. höghets förstfödde son, och efter honom denne senares manliga efterkommande, i den ordning de ättens huvudman i rätt nedstigande led närmast äro. Går den förstfödde sonens led på manssidan ut, tillfalle då regeringen hans kungl. höghets andre son i ordningen, med successionsrätt för hans manliga efterkommande i samma ordning, som för den förstfödde stadgat är, nämligen allteftersom de i rätt nedstigande led ättens huvudman närmast äro. Utgår även den andre sonens linje på manssidan, gånge successionsrätten till den tredje och så vidare till de övriga hans kungl. höghets söner, i samma ordning, och rätt nedstigande led efter förstfödsrätt, som här ovanföre för den förstföddes ätt föreskrivet är.

§ 2. Dör Konung i Sverige, utan att lämna manliga bröstarvingar, men Hans efterlämnade drottning sig i välsignat tillstånd befinner, före regent eller statsrådet regeringen med kungl. makt och myndighet, på sätt och med villkor, 41 och 93 §§ av regeringsformen föreskriva, till dess Riksens Ständer, å den tid regeringsformen utstakar, hunnit sammankomma, då dem tillhör, att om regeringens förande själva förordna. Bliver drottningens livsfrukt av mankön, förordne då Riksens Ständer riksföreståndare, varom i 93 § regeringsformen stadgat är. Bliver drottningens livsfrukt av kvinnokön, träde den av ätten, som efter förstfödsrätt den avlidne Konungen i arvsföljden, på sätt 1 § utstakar, närmast är, såsom Konung till regeringen.

§ 3. De av kungl. huset av kvinnokön, och deras efterkommande, ändock dessa av mankön äro, have ingen rätt till Sveriges krona och regering.

§ 4. Såsom regeringsformens 2 § uttryckligen stadgar, att Konung alltid skall vara av den rena evangeliska läran, sådan som den, uti den oförändrade

Augsburgiska bekännelsen, samt Uppsala mötes beslut av år 1593, antagen och förklarad är, alltså skola ock prinsar av det kungl. huset uppfödas i samma lära och inom riket. Den av kungl. familjen, som ej sig till samma lära bekänner, vare från all successionsrätt utesluten.

§ 5. Prins av det kungl. huset må ej gifta sig, med mindre Konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats, därtill lämnat samtycke. Sker det ändock, have han förverkat arvsrätt till riket för sig, barn och efterkommande. Lag samma vare, om han, med eller utan sådant samtycke, tager till gemål enskild svensk mans dotter.

§ 6. Prinsessor av det kungl. huset må ej träda i gifte utan Konungens vetskap och samtycke.

§ 7. Tronföljaren må ej anträda resa utrikes utan Konungens vetskap och samtycke.

§ 8. Prins av kungl. svenska huset må ej, utan Konungens och Rikens Ständers samtycke, bliva regerande furste av utländsk stat, vare sig genom val, arv eller gifte. Sker annorlunda, vare han och hans efterkommande ej berättigade att succedera till svenska tronen.

§ 9. (Paragrafen upphävd, se 1974:154.)

Till yttermera visso, att vi allt detta föreskrivna så belevat och beslutit, have vi samtliga Svea rikes Ständer detta underskrivit och beseglat i som skedde i Örebro den tjugusjätte dagen i september månad, år efter Kristi börd, ett tusende åttahundra och på det tionde.

På ridderskapets och adelns
vägnar:
CLAES FLEMING
h. t. lantmarskalk.
(L. S.)

På prästerståndets
vägnar:
JAC. AX. LINDBLOM
talman.
(L. S.)

På borgareståndets
vägnar:
J. WEGELIN
n. v. talman.
(L. S.)

På bondeståndets
vägnar:
LARS OLSSON
n. v. talman.
(L. S.)

Detta allt, som föreskrivet står, vele Vi ej allenast själve för orygglig grundlag antaga, utan bjude och befalle jämväl i nåder, att alle de, som Oss och Våre efterträdare samt riket med huldhet, lydno och hörsamhet förbundne äre, böra denna successionsordning erkänna, iakttaga, efterleva och hörsamma. Till yttermera visso have Vi detta med egen hand under-

skrivit och bekräftat, samt Vårt kungl. in-segel låtit vederligen hänga här nedan-före, som skedde i Örebro, den tjugusjätte dagen i september månad, året efter Vår Herres och Frälsares Jesu Kristi börd, det ett tusende åttahundrade och på det tionde.

CARL

(L.S.)

Utredningsmannens författningsförslag

1 Förslag till

Lag om ändrad lydelse av 1 kap. 5 § regeringsformen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 Kap. Statsskicketts grunder

5 §

Konungen är rikets statschef.

Konung eller drottning, som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron, är rikets statschef.

Vad i denna regeringsform eller annan författning är stadgat om konungen skall, därest drottning är statschef, gälla henne.

2 Förslag till

Lag om ändring i successionsordningen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

§ 1

Då hans kungl. höghets, kronprins JOHAN BAPTIST JULII redan ingångna äktenskap med manlig bröstarvinge välsignat är, och ännu framdeles kan välsignat varda, skall efterträda hans kungl. höghet *i regeringen* hans kungl. höghets förstfödde son, och efter honom denne senares manliga efterkommande, i den ordning de ättens huvudman i rätt nedstigande led närmast äro. Går den förstfödde sonens led på manssidan ut, tillfalle då *regeringen* hans kungl. höghets andre son i ordningen, med successionsrätt för hans manliga efterkommande i samma ordning, som för den förstfödde stadgat är, nämligen allteftersom de i

Då hans kungl. höghets, kronprins JOHAN BAPTIST JULII redan ingångna äktenskap med manlig bröstarvinge välsignat är, och ännu framdeles kan välsignat varda, skall efterträda hans kungl. höghet *på tronen* hans kungl. höghets förstfödde son, och efter honom denne senares manliga efterkommande, i den ordning de ättens huvudman i rätt nedstigande led närmast äro. Går den förstfödde sonens led på manssidan ut, tillfalle då *tronen* hans kungl. höghets andre son i ordningen, med successionsrätt för hans manliga efterkommande i samma ordning, som för den förstfödde stadgat är, nämligen allteftersom de i

Nuvarande lydelse

rätt nedstigande led ättens huvudman närmast äro. Utgår även den andre sonens linje på manssidan, gånge successionsrätten till den tredje och så vidare till de övriga hans kungl. höghets söner, i samma ordning, och rätt nedstigande led efter förstfödsrätt, som här ovanföre för den förstföddes ätt föreskrivet är.

Föreslagen lydelse

rätt nedstigande led ättens huvudman närmast äro. Utgår även den andre sonens linje på manssidan, gånge successionsrätten till den tredje och så vidare till de övriga hans kungl. höghets söner, i samma ordning, och rätt nedstigande led efter förstfödsrätt, som här ovanföre för den förstföddes ätt föreskrivet är.

Konung Carl XVI Gustafs kvinnliga efterkommande skola äga enahanda rätt till Sveriges krona som de manliga.

Vad i denna successionsordning eller annan författning är stadgat om arvprins skall äga motsvarande tillämpning på arvprinsessa.

§ 2

Dör Konung i Sverige, utan att lämna manliga bröstarvingar, men Hans efterlämnade drottning sig i välsignat tillstånd befinner, före regent eller statsrådet regeringen med kungl. makt och myndighet, på sätt och med villkor, 41 och 93 §§ av regeringsformen föreskriva, till dess Riksens Ständer, å den tid regeringsformen utstakar, hunnit sammankomma, då dem tillhör, att om regeringens förande själva förordna. Bliver drottningens livsfrukt av mankön, förordne då Riksens Ständer riksföreståndare, varom i 93 § regeringsformen stadgat är. Bliver drottningens livsfrukt av kvinnokön, träde den av ätten, som efter förstfödsrätt den avlidne Konungen i arvsföljden, på sätt i § utstakar, närmast är, såsom Konung till regeringen.

Dör Konung i Sverige och Hans efterlämnade drottning eller änkan efter arvprins sig i välsignat tillstånd befinner, då skall, om det väntade barnet är närmast till tronen, statschefens uppgifter fullgöras tills vidare av en riksföreståndare såsom i 5 kap. 4 § regeringsformen är stadgat.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

§ 3

De av kungl. huset av kvinnokön, och deras efterkommande, ändock dessa av mankön äro, have ingen rätt till Sveriges krona *och regering*.

De av kungl. huset av kvinnokön, och deras efterkommande, ändock dessa av mankön äro, have ingen rätt till Sveriges krona.

Stadgandet i denna paragraf har icke avseende på efterkommande till Konung Carl XVI Gustaf.

§ 4

Såsom regeringsformens 2 § uttryckligen stadgar, att Konung alltid skall vara av den rena evangeliska läran, sådan som den, uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen, samt Uppsala mötes beslut av år 1593, antagen och förklarad är, alltså skola ock *prinsar av det kungl. huset* uppfödas i samma lära och inom riket. *Den av kungl. familjen*, som ej sig till samma lära bekänner, vare från all successionsrätt utesluten.

Såsom *den äldre* regeringsformens 2 § uttryckligen stadgar, att Konung alltid skall vara av den rena evangeliska läran, sådan som den, uti den oförändrade Augsburgiska bekännelsen, samt Uppsala mötes beslut av år 1593, antagen och förklarad är, alltså skola ock *arvprinsar* uppfödas i samma lära och inom riket. *Arvprins*, som ej sig till samma lära bekänner, vare från all successionsrätt utesluten.

§ 5

Prins av det kungl. huset må ej gifta sig, med mindre *Konungen*, sedan *statsrådets tankar inhämtats*, därtill lämnat samtycke. Sker det ändock, have han förverkat arvsrätt till riket för sig, barn och efterkommande. Lag samma vare, om han, med eller utan sådant samtycke, tager till gemål enskild svensk mans dotter.

Arvprins må ej gifta sig, med mindre *regeringen* därtill lämnat samtycke. Sker det ändock, have han förverkat arvsrätt till riket för sig, barn och efterkommande. Lag samma vare, om han, med eller utan sådant samtycke, tager till gemål enskild svensk mans dotter.

§ 6

Prinsessor av det kungl. huset må ej träda i gifte utan *Konungens vetskap och samtycke*.

(Denna paragraf utgår)

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

§ 8

Prins av kungl. svenska huset må ej, utan Konungens och Rikens Ständers samtycke, bliva regerande furste av utländsk stat, vare sig genom val, arv eller gifte. Sker annorlunda, vare han och hans efterkommande ej berättigade att succedera till svenska tronen.

Arvprins må ej, med mindre riksdagen genom lag lämnat samtycke därtill, bliva regerande furste av utländsk stat, vare sig genom val, arv eller gifte. Sker annorlunda, vare han och hans efterkommande ej berättigade att succedera till svenska tronen.

§ 9

Sveriges konung må ej bliva regerande furste av utländsk stat och ej heller träda i gifte, med mindre riksdagen genom lag lämnat samtycke därtill.

§ 10

Gemålen till drottning som är statschef bär titeln prins, dock utan rätt till kronan.

Sammanställning av remissyttrandena över betänkandet (SOU 1977:5) Kvinnlig tronföljd

1 Remissinstanser

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksmarskalksämberet, högsta domstolen, regeringsrätten, justitiekanslern, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarkollegiet, jämställdhetskommittén, länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Västerbottens län, Centerns, Folkpartiets, Moderata samlingspartiets och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Centerns och Folkpartiets ungdomsförbund samt Fredrika-Bremer-Förbundet.

2 Remissyttrandena

Kvinnlig tronföljd

Under denna rubrik redovisas remissinstansernas inställning till förslaget om införande av *k v i n n l i g t r o n f ö l j d*.

Bland remissinstanserna är meningarna delade när det gäller förslaget att införa kvinnlig tronföljd. En grupp remissinstanser godtar förslaget, en något mindre grupp ställer sig avvisande medan en tredje grupp avstår från att yttra sig i frågan.

Förslaget om kvinnlig tronföljd tillstyrks av *riksmarskalksämberet, hovrätten över Skåne och Blekinge, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län samt Västerbottens län, jämställdhetskommittén,¹ Centerns, Folkpartiets och Moderata samlingspartiets kvinnoförbund samt Fredrika-Bremer-Förbundet. Riksmarskalksämberet* konstaterar med tillfredsställelse att frågan om kvinnlig tronföljd nu har blivit utredd och att utredningsmannens förslag innebär ett positivt ställningstagande i huvudfrågan. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* menar att det är uppenbart att de uppgifter som tillkommer statschefen kan fullgöras lika väl av kvinna som av man. *Centerns kvinnoförbund* hänvisar till att jämställdhet klart och entydigt finns angiven i grundlagen och att det är orimligt att göra undantag för statschefsämberet. *Folkpartiets kvinnoförbund* ansluter sig till tankegången bakom förslaget att den fulla jämställdheten mellan könen är en fundamental princip av högsta ordningen samt att avsteg från denna princip i detta sammanhang skulle innebära ett allvarligt psykologiskt bakslag för jämlikhetssträvandena. *Jämställdhetskommittén* tillstyrker utredningsmannens förslag under hänvisning till att principen om jämställdhet mellan könen redan är fastlagd i regeringsformen.

¹ Yttrandet inte enhälligt.

Förslaget om kvinnlig tronföljd avstyrks av *länsstyrelserna i Stockholms,¹ Kronobergs¹ och Blekinge län,¹ Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Centerns ungdomsförbund och Folkpartiets ungdomsförbund*. Av dessa menar *länsstyrelsen i Stockholms län* att införande av tronföljd för även kvinnliga medlemmar av kungahuset innebäran utvidgning av monarkin som föga står i överensstämmelse med de allmänna strömningarna i tiden vare sig i vårt land eller internationellt sett. I den offentliga debatten ifrågasätts starkt den obegränsade arvsrätten till de stora dominerande ekonomiska enheterna, eller till de opinionsbildande massmediaorganen, såsom tidningar etc. Samhällets ansträngningar i fråga om jämställdheten mellan könen är helt inriktad på att skapa jämlikhet i såväl ekonomiskt som socialt och kulturellt avseende. Detta skall gälla på den offentliga och privata sektorn, inom organisationsväsendet, inom politiken etc. Länsstyrelsen kan dock inte finna att dessa strävanden har ett samband med frågan om monarkins ställning och vill sålunda ansluta sig till vad konstitutionsutskottet anförde i betänkandet 1974:41 med anledning av motioner om kvinnlig tronföljd. I betänkandet erinras om att förslaget till ny författning inte innehöll någon ändring vad beträffar tronföljdsreglerna. I den delen byggde författningsförslaget på tanken att riksdagen, för den händelse kungahuset skulle utslockna, skulle få rådtrum för att ta ställning till den framtida statsformen. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* hänvisar till att republikanskt statsskick bör införas samt att förslaget saknar betydelse ur jämlikhetssynpunkt. *Centerns ungdomsförbund* uttalar som sin principiella mening att en enskild människa inte skall ärvä ett ämbete och att förbundet därför verkar för monarkins avskaffande.

Folkpartiets ungdomsförbund framhåller inledningsvis att man anser att monarkin bör avskaffas. Beträffande kvinnlig tronföljd och könsjämlikhet anför förbundet bl. a. följande. Ett minimikrav på utredningen hade varit att man närmare analyserat de skäl som finns för och mot kvinnlig tronföljd. Detta har inte gjorts. Någon sådan analys finner man heller inte i de tre riksdagsmotionerna, i konstitutionsutskottets utlåtande eller reservation, i riksdagsprotokollet eller i direktiven som gav upphov till utredningen. Det enda som förekommer är några allmänna formuleringar om strävan till jämställdhet mellan könen samt konstaterandet att 1975 var ett internationellt kvinnoår. Vi har alltså fått ett förslag till grundlagsändring utan att något organ presterat en analys överstigande en fjärdedels A 4-sida av argumenten för denna förändring. Det kan därför vara lämpligt att närmare betrakta sambandet mellan könsjämlikhet och kvinnlig tronföljd. För en strävan till jämställdhet finns två huvudskäl. Genom att få bort fördomar och diskriminering ökar man dels människors möjlighet att forma sitt liv efter sina egna förutsättningar, dels möjligheterna att få olika poster besatta av så kompetenta personer som möjligt. Det första skälet kallas i fortsättningen "valfri-

¹ Yttrandet inte enhälligt.

hetsargumentet" och det andra "kompetensargumentet". Kan dessa argument motivera kvinnlig tronföljd? Om man tittar på jämställdheten inom kungahuset kan man konstatera att ett införande av kvinnlig tronföljd inte nämnvärt påverkar varken valfriheten eller kompetensen. Kronprinsessor kan förväntas vara lika kompetenta som kronprinsar. Ingen annan än den som står näst i tur till tronen enligt successionsordningen har möjlighet att välja mellan att bli monark eller något annat. Möjligen kan man säga att eftersom fler personer kommer att vara arvsberättigade till tronen, så kommer fler människor att behöva följa de restriktioner som gäller för arvprinsar och -prinsessor. Eftersom införandet av kvinnlig tronföljd inte kan förväntas leda till en ökad omsättning av regenter kommer inte fler arvsberättigade personer att ställas i en situation där de kan välja mellan att bli regent eller inte. Den sammanlagda effekten blir alltså att valfriheten minskar något för personerna i kungliga huset och att denna minskade valfrihet främst går ut över de blivande arvprinsessorna. De skäl som finns för jämställdhet är alltså inte tillämpliga på kvinnlig tronföljd, då det gäller jämställdheten mellan prinsar och prinsessor. Detta hänger samman med att en arvsmonarki i sig innebär att statschefen rekryteras genom ett system där vissa personer rangordnas, utan hänsyn till deras kompetens eller egna önskemål. Två personer kan aldrig vara jämställda i ett sådant system, oavsett om de är av samma eller olika kön. Att då tala om jämställdhet kan bara vara en lek med ord. Ett införande av kvinnlig tronföljd förändrar inte detta grundläggande faktum. Klart står dessutom att införande av kvinnlig tronföljd inte ökar jämställdheten mellan kungahuset och övriga medborgare. Däremot innebär en sådan förändring att man utökar antalet tronarvingar och därmed stärker kungahusets möjligheter att överleva. Eftersom monarkin i mindre utsträckning än en republik tillgodoser valfrihets- och kompetensargumentet innebär införandet av kvinnlig tronföljd att man går emot de strävanden som ligger bakom kraven på jämställdhet mellan könen. Att få se en kvinnlig statschef beträda ett ämbete, med en så förlegad konstruktion som det svenska torde inte vara speciellt befrämjande för en modern kvinnosyn. Frågan om kvinnlig tronföljd är alltså inte en jämställdhetsfråga, utan handlar om ett eventuellt stärkande av monarkin. Eftersom utredningen inte förts under korrekta premisser kan frågan inte anses vara tillräckligt ingående behandlad för att leda till en förändring av successionsordningen. Sammanfattningsvis anser förbundet bl. a. att man på ett olyckligt sätt brutit ut en delfråga ur statschefsprobatiken, att man ingenstans gjort en analys av skälen för och emot den föreslagna förändringen, att införandet av kvinnlig tronföljd inte kan motiveras av jämställdhetsskäl och att därmed utredningen förts under falska premisser samt att en rad otidsenliga bestämmelser utan sakliga skäl behållits i successionsordningen.

Flera remissinstanser har avstått från att yttra sig över principfrågan om kvinnlig tronföljd bör införas eller inte, nämligen *högsta domstolen*, *regeringsrätten*, *justitiekanslern*, *Svea hovrätt* och *kammarkollegiet*.

Ordningen för den kvinnliga tronföljden

Endast några få remissinstanser berör frågan i vilken utsträckning tronföljdsrätt bör medges kvinnor och deras avkomlingar.

Regeringsrätten, hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarkollegiet och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län tillstyrker fullt kognatisk tronföljd. *Regeringsrätten* hänvisar därvid till principen om likställighet mellan könen. Denna princip, som grundlagsfästs i 2 kap. 16 § regeringsformen, bör enligt regeringsrätten tillämpas även i detta sammanhang. Enligt *kammarkollegiet* skulle en inte fullt kognatisk tronföljd stämma mindre väl överens med strävandena i vårt land till likställighet mellan könen. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* menar att andra ordningar med kvinnlig tronföljd än den fullt kognatiska utgör nödfallsvägar och därför är oacceptabla. Länsstyrelsen understryker att det i första hand är psykologiska jämställdhetsskäl som talar för den föreslagna ändringen.

Riksmarskalksämberet förordar i första hand en kognatisk arvsordning enligt den gängse modellen. Ämbetet framhåller att en fullt kognatisk tronföljdsordning inte finns i något europeiskt land och ämbetet veterligt inte heller har funnits i ett sådant land. Kognatisk tronföljdsordning finns däremot i Danmark, Nederländerna och Storbritannien; och den infördes i Danmark så sent som 1953 och i Nederländerna år 1963. Ämbetet finner anledning saknas att f. n. göra större ingrepp i 1810 års successionsordning än att möjlighet öppnas för kvinnlig tronföljd enligt den kognatiska ordningen sådan den praktiseras i oss så närstående länder som Danmark, Nederländerna och Storbritannien. Skulle emellertid en dylik ordning av olika skäl inte befinnas genomförbar, vill ämbetet inte motsätta sig utredningsmannens förslag om fullt kognatisk tronföljd. Därest frågan om kvinnlig tronföljd skulle betraktas som en fråga om jämställdhet mellan man och kvinna, vill ämbetet erinra om övergångsbestämmelsen till 2 kap. 16 § i nya regeringsformen, enligt vilken äldre föreskrift, som innebär särbehandling på grund av kön, behåller sin giltighet tills vidare. Sådant föreskrift får dessutom ändras, även om ändringen innebär fortsatt särbehandling.

Förslaget att fullt kognatisk tronföljd skall avse endast efterkommande till Carl XVI Gustaf godtas uttryckligen av *riksmarskalksämberet* och *regeringsrätten* och lämnas i övrigt utan erinran.

Omarbetning av gällande successionsordning eller en ny successionsordning?

Det stora flertalet remissinstanser har inte särskilt kommenterat den av utredningsmannen valda metoden att omarbeta gällande successionsordning. I de yttranden som uttryckligen behandlar frågan är kommentarerna i regel kritiska.

Justitiekanslern framhåller sålunda att den föreslagna bestämmelsen i 1 § om kvinnlig tronföljd liksom det föreslagna nya andra stycket i 3 § direkt bryter mot det i successionsordningens ingress upprepade poängterandet av

att successionsordningen reglerar Karl XIV Johans manliga bröstarvingars rätt till tronen. Justitiekanslern framhåller vidare att eftersom det inte är fråga om någon provisorisk lösning det enda riktiga givetvis är att utarbeta en helt ny successionsordning. Detta är så mycket mera motiverat som flera ändringar och tillägg måste ske i den gällande successionsordningen om kvinnlig tronföljd införs. Man skulle därigenom också undvika den föga tilltalande blandningen av arkaistiskt och modernt språkbruk som blir följderna av de föreslagna ändringarna och tilläggen. Vidare skulle man kunna undanröja i ingressen förekommande olika uttryck av innehåll att konungen styr riket, vilket strider mot nu gällande regeringsform. Man skulle också ha större anledning överväga att genom uttryckliga bestämmelser undanröja varje tvivel om vad som gäller på vissa punkter, där, såsom framhålls i betänkandet, regler nu saknas. *Två ledamöter av regeringsrätten*, Petrén och Mueller, anser att successionsordningen bör underkastas en allmän översyn. De framhåller att det på två ställen i ingressen till successionsordningen anges att den gäller för sedermera Karl XIV Johans manliga bröstarvingar. Det strider enligt nämnda ledamöters mening mot vanligt lagstiftningsskick att i successionsordningen dels behålla dessa föreskrifter oförändrade, dels föra in bestämmelser om successionsrätt även för vissa kvinnliga bröstarvingar. Det finns därför starka skäl av lagstiftningsteknisk natur som talar för att successionsordningen omarbetas i sin helhet i samband med att de föreslagna bestämmelserna om kvinnlig tronföljd förs in. Det är också av allmänt intresse att successionsordningen som en av våra grundlagar får en klarare och mera tidsenliga utformning.

Vissa remissinstanser är kritiska mot den av utredningsmannen använda metoden utan att dock avstyrka den. Detta gäller *högsta domstolen*, *regeringsrätten*, *Svea hovrätt*, *kammarkollegiet* samt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. *Högsta domstolen* framhåller bl. a. att när nya bestämmelser förs in i 1810 års successionsordning, detta historiska, av ett ålderdomligt språkbruk präglade dokument, måste resultatet, såsom också utredningsförslaget visar, komma att kännetecknas av bristande enhetlighet både i sak och i form. Förhållandet mellan ingressen till successionsordningen och dess innehåll i övrigt kan tagas till exempel härpå. I ingressen fastslås, att successionsrätt skall tillkomma "manliga bröstarvingar" eller "äktä manliga bröstarvingar" till Karl XIV Johan på sätt och under villkor som närmare framgår av den efterföljande regleringen. När regler om kvinnlig tronföljd och regler som förutsätter sådan tronföljd i enlighet med utredningsförslaget införs i successionsordningens paragrafer utan ändring av ingressen, blir följderna, att ingressen och den efterföljande regleringen inte stämmer överens. *Regeringsrätten* påpekar att successionsordningen på två ställen i ingressen anges gälla Karl XIV Johans manliga bröstarvingar. Det strider onekligen mot vanligt lagstiftningsskick att i en författning med denna uppläggning införa bestämmelser om successionsrätt även för vissa kvinnliga bröstarvingar. Även om skäl kan anföras för att inskriva den nya ordningen i en helt ny författning,

anser sig dock regeringsrätten med hänsyn till lagstiftningsuppgiftens särart kunna godta den uppläggning utredningen valt. *Svea hovrätt* framhåller att partiella ändringar i successionsordningen av det slag det nu är fråga om möter svårigheter av både formell och saklig natur. Förslaget vittnar klart härom. Även om en mera genomgripande revision av successionsordningen eller en helt ny tronföljdsordning kunde te sig motiverad, synes en begränsad revision på sätt utredningen stannat för dock kunna godtagas. *Kammarkollegiet* uttalar att lagtekniskt skulle en ny successionsordning vara att föredraga, då ett införande av nya bestämmelser i den gamla successionsordningen måste resultera i bristande enhetlighet både i form och i sak. Utredningsförslaget vittnar därom. Kollegiet finner dock att den av utredningsmannen valda uppläggnings med hänsyn till omständigheterna bör kunna godtagas.

Regeringsrätten upptar även några terminologiska frågor. *Regeringsrätten* framhåller sålunda att successionsordningen nu talar om prins av det kungliga huset för att ange manlig person som har arvsrätt till tronen, medan termen prinsessa har en mera obestämd innebörd. Utredningen föreslår införande av benämningarna arvprins och arvprinsessa. Regeringsrätten kan tillstyrka dessa nya benämningar, då de synes ge klart uttryck för vad som åsyftas, en person med arvsrätt till tronen. Det bör övervägas om inte den nya terminologin bör vinna insteg också i 5 kap. 3 § regeringsformen. Regeringsrätten framhåller vidare att utredningen redovisar innebörden av nuvarande begreppet kungliga huset som omfattande konungen, tronföljdsberättigade, ogifta prinsessor och ingifta. I 5 kap. regeringsformen användes uttrycket konungahuset. Det är inte helt klart huruvida dessa båda begrepp är identiska. Med kvinnlig tronföljd kommer under alla omständigheter begreppet konungahuset att få en delvis annan innebörd och omfatta statschefen, alla till tronen arvsberättigade samt ingifta familjemedlemmar.

1 kap. 5 § i regeringsformen

I anslutning till denna paragraf upptar *justitiekanslern* några rättstekniska spörsmål. Justitiekanslern menar till en början att det kan övervägas att i successionsordningen intaga en hänvisning till det föreslagna nya andra stycket i 1 kap. 5 § regeringsformen. I huvudsak samma mening uttalas av *kammarkollegiet*.

Justitiekanslern pekar vidare på att det är tveksamt om det med den föreslagna formuleringen av 1 kap. 5 § regeringsformen är klart att 2 § i successionsordningen i dess föreslagna lydelse är tillämplig för det fall att kvinnlig statschef avlider och arvprinsessa är havande. Enligt justitiekanslern kan nämligen 2 § i successionsordningen knappast betraktas såsom något stadgande om "konungen" utan om änkedrottning och änkeprinsessa. För att oklarhet inte skall uppstå förordar justitiekanslern en omformulering

antingen av 1 kap. 5 § regeringsformen eller att till 2 § successionsordningen fogas ett andra stycke av innehåll att första stycket äger motsvarande tillämpning om drottning som är statschef dör och änka efter arvprins befinner sig i välsignat tillstånd.

1–3 §§ i successionsordningen (fullt kognatisk tronföljd efter Carl XVI Gustaf och utseende av riksföreståndare)

I formellt hänseende gör högsta domstolen och Moderata samlingspartiets kvinnoförbund några påpekanden. *Högsta domstolen* menar att läsningen av den inledande villkorssatsen i 2 § skulle underlättas om den fick lyda: "Dör Konung i Sverige och befinner sig Hans efterlämnade drottning eller änkan efter arvprins i välsignat tillstånd, då skall" etc. *Moderata samlingspartiets kvinnoförbund* föreslår en formell ändring av innebörd att den föreslagna hänvisningen i 1 § sista stycket till successionsordningen utgår och att till följd härav lagen på förekommande ställen bör omnämna förutom arvprinsen även arvprinsessan.

4 § i successionsordningen (uppfostran inom riket och religionstillhörighet)

Några remissinstanser tar upp frågan om inte i 4 § borde intas en uttrycklig bestämmelse om verkan av att tronarvinge uppfostras utom riket. *Högsta domstolen* framhåller att med kravet på uppfostran inom riket tydligen avses att tillgodose intresset att en statschef i vårt land är väl förtrogen med svenska förhållanden. Om prinsessas äktenskap med utlänning i allmänhet kommer att leda till att hon flyttar utomlands, kan – i vart fall om laglig möjlighet att lämna villkorat samtycke till tronarvinges äktenskap inte skulle föreligga – det finnas större anledning än tidigare att förse stadgandet i 4 § successionsordningen med uttrycklig bestämmelse om verkan av att tronarvinge uppfostras utom riket. Även för andra fall kan det vara av värde att en uttrycklig bestämmelse finns. Någon annan rättsföljd torde inte kunna ifrågakomma än att den utomlands uppfostrade tronarvingen och alla hans efterkommande förlorar sin successionsrätt. *Riksmarskalksämbetet* menar att det vore önskvärt att rättsföljden av att arvprins uppföds utom riket anges. Även *Svea hovrätt* riktar uppmärksamheten på att en uttrycklig bestämmelse saknas för det fall tronarvingen uppfostrats utom riket. Hovrätten framhåller dock att en sådan bestämmelse kan ge upphov till gränsdragningsproblem. Det är nämligen oklart hur långvarig bosättningen utomlands skall vara för att successionsrätten skall gå förlorad. Att några års studier utomlands inte skall ha diskvalificerande verkan synes klart, men hur gränsen i övrigt bör dragas är ovisst. Å andra sidan kan sägas, att frånvaron av en bestämmelse ger upphov till problem av i stort sett samma slag.

Några remissinstanser tar upp frågan vilken krets av efterkommande till tronarvinge som bör uteslutas från successionsrätt om tronarvinge överger den rena evangeliska

läran. Enligt *riksmarskalksämbetet* synes det vara rimligt att de efterkommande som var födda redan innan arvprinsen övergav den rena evangeliska läran bibehålls vid sin successionsrätt. *Högsta domstolen* framhåller att det får antagas att de av arvprinsens efterkommande som föds först efter det att arvprinsen övergav den evangeliska läran blir uteslutna från successionsrätt. Däremot torde de efterkommande som var födda redan vid den angivna tidpunkten bibehållas vid sin successionsrätt. Det synes önskvärt att när förlust av successionsrätt jämväl för efterkommande åsyftas detta framgår av lagtexten i all synnerhet som de efterkommande särskilt nämns i liknande sammanhang. *Kammarkollegiet* menar också att det av paragrafen bör framgå att även efterkommande är uteslutna från all successionsrätt. Med efterkommande torde då enligt kollegiet inte avses sådana barn som var födda redan vid tidpunkten för trosavfallet då dessa får anses ha en självständig på släktskap med ättens huvudman grundad arvsrätt, som de behåller även om fadern förlorar sin.

Kammarkollegiet berör också frågan om statschefens religions- tillhörighet. Kollegiet menar att en uttrycklig bestämmelse om vad som händer om konungen inte bekänner sig till den rena evangeliska läran också borde ha tagits in i förslaget. Kollegiet förutsätter emellertid att frågan om innehållet i 4 § tas upp i samband med det fortsatta utredningsarbetet rörande det framtida förhållandet mellan stat och kyrka, varför det inte torde vara nödvändigt att i dag göra några ändringar i dessa avseenden i paragrafen.

Frågan om vilken inverkan förlusten av svenskt medborgarskap skall ha på successionsrätten berörs av *riksmarskalksämbetet*. Ämbetet uttalar att arvprins eller arvprinsessa som förlorar sitt svenska medborgarskap också bör gå förlustig sin successionsrätt. Enligt ämbetet bör också undersökas om arvprins eller arvprinsessa kan bibehållas vid sin successionsrätt om han eller hon utöver det svenska medborgarskapet förvärvar jämväl utländskt medborgarskap. *Regeringsrätten* tar också upp frågor om medborgarskapet och uttalar att det för bibehållande av arvsrätt till tronen bör gälla samma kvalifikationer som ställs på statschef enligt 5 kap. regeringsformen och nionde punkten sjätte stycket övergångsbestämmelserna till regeringsformen. Arvprins eller arvprinsessa skall ju enligt 5 kap. 3 § regeringsformen kunna inträda som tillfällig riksföreståndare. På sådan ställs krav att bl. a. vara svensk medborgare. Arvprins och arvprinsessa bör därför ha svenskt medborgarskap. Om kvinnlig tronföljd införs, särskilt om samtidigt motsvarighet till nuvarande 5 § tredje meningen successionsordningen behålls, måste härvid uppmärksamhet ägnas åt rättsläget när arvprinsessa gifter sig med utländsk man. Hennes barn torde då enligt gällande rätt i allmänhet inte få svenskt medborgarskap och det kan också inträffa att hon själv mister sitt svenska medborgarskap.

Högsta domstolen och *justitiekanslern* gör i anslutning till 4 § några formella påpekanden. *Högsta domstolen* menar att hänvisningen i 4 § till "den äldre" regeringsformens 2 § i tydlighetens intresse bör bytas ut mot en hänvisning till 2 § i 1809 års regeringsform. Enligt justitiekanslern bör övervägas att

överflytta bestämmelsen i den äldre regeringsformens 2 § om konungens bekännelse till den rena evangeliska läran till 4 § i successionsordningen.

5 § i successionsordningen (samtycke till äktenskap samt förbudet mot äktenskap med enskild svensks barn)

I frågan om samtycke till tronarvinges äktenskap tar några remissinstanser upp spørgsmålet om utredningsmannens tolkning av den gällande formuleringen "Konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats". Högsta domstolen är tväksam om utredningsmannens tolkning av gällande rätt är riktig och menar att det mest sannolika är att övergångsbestämmelsen i punkt 7 till den nya regeringsformen måste tolkas så att samtycke skall lämnas av "regeringen på hemställan av konungen". Om högsta domstolens tolkning är riktig innebär alltså utredningsmannens förslag en saklig ändring av gällande rätt av innebörd att samtycke krävs endast av regeringen. Högsta domstolen gör i tolkningsfrågan gällande att den av utredningsmannen föreslagna ändringen bygger på antagandet att "Konungen" i 5 § successionsordningen ej betyder annat eller mera än konungen i egenskap av rikets styrelse. Huruvida detta antagande är riktigt är emellertid högst osäkert. Eftersom fråga, om prinsessa av det kungl. huset skall få ingå ett tillämnat äktenskap, i successionsordningen (6 §) betraktas såsom en angelägenhet som berör konungen personligen, närmast i hans egenskap av företrädare för det kungl. huset, är det nämligen föga troligt, att successionsordningen skulle behandla motsvarande fråga när det gäller prins av det kungl. huset såsom en angelägenhet som ej angår konungen i hans egenskap av företrädare för det kungl. huset eller eljest personligen. Det mest sannolika är, att ordet "Konungen" i 5 § successionsordningen betyder konungen i hans dubbla egenskap av riksstyrelse och företrädare för det kungl. huset. Uttrycket "Konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats" skulle alltså överförda på nuvarande konstitutionella förhållanden närmast motsvara orden "regeringen på hemställan av konungen". Riksmarskalksämberet förmenar att den naturligaste tolkningen av uttrycket "Konungen" i 5 och 6 §§ successionsordningen är att det åsyftar konungen personligen.

I sakfrågan, om samtycke skall lämnas av regeringen, yttrar sig några remissinstanser. Regeringsrätten tillstyrker uttryckligen att samtycke lämnas av endast regeringen under hänvisning till att statschefens samtycke är ett internt spörsmål som inte är av beskaffenhet att behöva regleras i grundlag. Två remissinstanser, riksmarskalksämberet och Svea hovrätt, förordar att samtycke skall lämnas även av statschefen. Frågan om samtycke till arvprins äktenskap torde, enligt hovrätten över Skåne och Blekinge, vara en angelägenhet som bör avgöras av riksdagen.

Utredningsmannens uttalande att samtycke till äktenskap bör kunna förenas med villkor berörs av några remissinstanser.

Regeringsrätten finner ej tanken godtagbar. Riksmarskalksämberet, högsta

domstolen och *kammarkollegiet* menar att för att villkor skall kunna uppställas stadgande härom måste tas in i successionsordningen. *Högsta domstolen* uttalar sålunda att, om samtycke anses böra kunna förenas med villkor, detta uttryckligen bör anges i lagtexten. Det bör vidare enligt *högsta domstolen* av lagtexten framgå, vilket statsorgan som har att pröva om uppställt villkor blivit uppfyllt. Även *justitiekanslern* finner det mycket tveksamt huruvida det över huvud skulle vara möjligt att uppställa villkor utan uttryckligt författningsstöd. *Justitiekanslern* uttalar sålunda att dörren i varje fall inte torde stå öppen för vilka villkor som helst. Någon gräns måste uppenbarligen under alla förhållanden dragas i författningen.

Flera remissinstanser behandlar frågan om möjligheten för arvprins att äkta enskild svensk mans dotter, nämligen *riksmarskalksämberet*, *regeringsrätten*, *Svea hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *kammarkollegiet* samt *minoriteterna i länsstyrelserna för Kronobergs och Blekinge län*. Nämda remissinstanser har i huvudsak uttalat sig för att förbudet mot sådant gifte slopas. *Riksmarskalksämberet* uttalar sålunda att tillräcklig garanti mot ett ur dynastisk synpunkt olämpligt äktenskap finns inbyggd i det samtycke som fordras enligt paragrafens första mening. Ämbetet delar ej heller utredningsmannens farhågor att ett alltmera utökat antal äktenskap mellan tronarvingarna och vanliga svenska medborgare kan leda till att det kungliga blodet blir allt mer urvattnat med påföljd att det blir allt svårare, biologiskt och socialt, att upprätthålla föreställningen om kungahusets särart och därmed också att motivera den ärfiliga monarkin. Om förbudet ej slopas bör enligt *regeringsrätten* den nuvarande formuleringen av bestämmelsen ej bibehållas. *Regeringsrätten* menar sålunda att det ej kan vara avgörande om fadern eller modern till den tilltänkta partnern är svensk. Bestämmande bör i angivet fall bli om partnern själv är svensk. Vidare framhåller *regeringsrätten* att enligt ordalagen förbudet drabbar arvprins som vill gifta sig med svensk mans dotter, däremot inte arvprinsessa, som vill gifta sig med svensk mans son. I formellt hänseende påpekar *högsta domstolen* att uttrycket "arvsrätt till riket" i 5 § lämpligen torde böra ersättas med "successionsrätt till tronen".

8 § i successionsordningen (tronarvinges upphöjande till regerande furste av utländsk stat)

Riksmarskalksämberet har intet att invända mot regeln i gällande rätt att riksdagen skall lämna sitt samtycke till att arvprins upphöjs till regerande furste i utländsk stat.

Frågan om rättsföljden av att arvprins upphöjs till regerande furste i utländsk stat berörs av *regeringsrätten*, som anser att diskvalifikationsgrunden i 8 § successionsordningen knappast har större aktualitet i dagens värld.

Frågan om sättet för samtyckets lämnande berörs av *högsta domstolen*, som

påpekar att en lag måste ha ett allmängiltigt innehåll. Orden "genom lag" bör därför utgå i denna paragraf liksom i 9 §. Även *riksmarskalksämberet* gör samma påpekande.

9 § i successionsordningen (statschefs giftermål m. m.)

Regeringsrätten tar både i sakligt och formellt hänseende avstånd från förslaget såvitt angår *statschefs ingående av äktenskap* och anför att frågan om hur statschefens ingående av äktenskap skall regleras inte sammanhänger med införandet av kvinnlig tronföljd. Det saknas enligt regeringsrättens mening anledning att nu aktualisera detta spörsmål. Förslaget är även i sig knappast ändamålsenligt. Valet av maka eller make är inte ett ämne som över huvud lämpar sig för behandling i riksdagen (motionsrätt, utskottsutlåtande, offentlig debatt etc.). Om statschefs val av make/maka skall diskvalificera från fortsatt funktion som statschef är detta ett ämne som bör regleras i 5 kap. regeringsformen.

I övrigt gör ingen remissinstans invändning mot regeln att samtycke skall lämnas. Några remissinstanser tar upp frågan om *verkan av bristande samtycke*.

Högsta domstolen påpekar att något stadgande om verkan av att bestämmelsen i 9 § åsidosatts ej föreslås. *Högsta domstolen* framhåller emellertid att en positiv bestämmelse härom är erforderlig mot bakgrund av motsvarande reglering för tronarvinge för att förebygga ett inte avsett motsatsslut. Efter förebild av vad som i motsvarande fall får anses gälla beträffande tronarvinge torde rättsföljden böra vara, att konungen förlorar sin behörighet att vara statschef och att efterkommande till honom eller vissa av dem mister sin successionsrätt. Med en uttrycklig regel om sådan verkan blir även klarlagt, att uteblivet samtycke till ett av konungen eller i förekommande fall drottningen ingånget äktenskap ej inverkar på äktenskapets giltighet. Även *justitiekanslern* och *hovrätten över Skåne och Blekinge* menar att av paragrafen klart skall framgå att konungen, om han utan föreskrivet samtycke ingår äktenskap eller mottar regentskap i utländsk stat, förlorar tronen. Denna uppfattning delas av *kammarkollegiet*, som också uttryckligen tillstyrker den nya paragrafen.

Av de remissinstanser som tar upp frågan om *vem som skall lämna samtycke till konungens giftermål* är det endast *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* som tillstyrker att den uppgiften bör ankomma på riksdagen. *Riksmarskalksämberet*, *kammarkollegiet* samt *länsstyrelsen för Kronobergs län* menar att samtycke till giftermål i stället kan ges av regeringen. Enligt *Svea hovrätt* är det – om någon bestämmelse härom över huvud taget anses erforderlig – till fyllest att kräva regeringens samtycke till äktenskap.

Frågan om var ett stadgande om förbud för konungen att utan riksdagens samtycke mottaga utländskt regentskap eller ingå äktenskap och om verkan

av överträdelse härav lämpligen bör ha sin plats berörs av *högsta domstolen*, som anför att ehuru skäl kan anföras för stadgandets placering i 5 kap. regeringsformen, stadgandet även kan försvara sin plats i successionsordningen med hänsyn till sitt nära samband med reglerna däri. Enligt *regeringsrätten* bör ett stadgande om förbud av nyssnämnt slag intas i 5 kap. regeringsformen.

10 § i successionsordningen (titlar)

Frågan om vilken titel gemålen till drottning-statschef skall bära och förlust av titeln berörs av några remissinstanser.

Enligt *riksmarskalksämbetet* mening är det naturligast att gemålen, om drottning-statschefen lämnar tronen eller om paret träder i skilsmässa, får behålla sin prinstitel, under vilken han kanske i årtionden varit känd. Detta gäller i all synnerhet om han blir änkeman. De avslutande orden i 10 § ”dock utan rätt till kronan” torde enligt ämbetet kunna utgå. Riksmarskalksämbetet framhåller vidare att vad i övrigt gäller frågor om titlar samt om tillhörighet till det kungliga huset och andra hithörande spörsmål dessa bör liksom hittills regleras enligt vid varje aktuellt tillfälle gällande europeisk fursterätt och med beaktande av iakttagen inhemsk praxis. Det är enligt ämbetet lätt att konstatera att vad utredningsmannen härutinnan anfört ej till alla delar motsvarar tillämpad sedvänja. *Regeringsrätten* menar att anledning saknas att i grundlag särskilt reglera titulaturen för gemålen till drottning-statschefen.

Behovet av övergångsbestämmelser

Remissinstanserna tar i regel inte upp frågan om övergångsbestämmelser behövs. I två yttranden anför dock synpunkter på denna fråga.

Riksmarskalksämbetet menar att avsteget från regeln att lagar, och i all synnerhet grundlagar, ej bör tillerkännas tillbakaverkande kraft inte bör drivas längre än att om vårt kungapar före ikraftträdandet av en ny successionsordning får först en eller flera döttrar och sedan en son, som enligt nu gällande ordning alltså står närmast till tronen, så skall ändring därutinnan ej ske även om den nya tronföljdsordningen är fullt kognatisk. Enligt *justitiekanslern* innebär förslaget att de nya tronföljdsreglerna skall beröra samtliga manliga och kvinnliga avkomlingar till Carl XVI Gustaf att man ger lagstiftningen tillbakaverkande kraft. Det är en allmän princip i vår lagstiftning att denna inte ges retroaktiv giltighet utan att särskilda skäl föreligger, vilket stundom ansetts vara fallet inom exempelvis skattelagstiftningen. I förevarande fall tillkommer att fråga är om att ge grundlag tillbakaverkande kraft, vilket bör mana till särskild restriktivitet.

Familjenamn

Riksmarskalksämbetet och *regeringsrätten* tar upp frågan om behovet av en rättslig reglering i fråga om släktnamnet för kungahusets medlemmar.

Riksmarskalksämbetet delar utredningsmannens uppfattning att en rättslig reglering i framtiden kan komma att krävas i fråga om släktnamn för de barn som föds i en arvprinsessas eller en drottning-statschefs äktenskap. Ur dynastisk synpunkt synes det ligga närmast till hands att dessa barn bär släktnamnet Bernadotte. Arvprinsessans eller drottningen-statschefsens gemål kan tänkas bära släktnamnet Bernadotte i förening med det egna namnet. Enligt *regeringsrätten* förtjänar frågan övervägande. Det är ej självklart att namnlagens regler utan vidare skall tillämpas på kungahusets medlemmar.